

פסחים כא

משה שווערד

1. חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף כא עמוד א

ומוכר לנכרי. כתב הרי"ט ז"ל הוא הדין ליתנו אלא דמילתא אגב אורחיה קמ"ל דאסור ליתן לגוי מתנת חנם, וכן הדין בשהפקירו כראוי דודאי אינו עובר עליו אבל חייב להוציאו מרשותו [מ]דרבנן, וכל שזכו בו הגוים קודם זמן איסורו ודאי מותר הוא לאחר הפסח כחמץ של נכרי והכי איתא בתוספתא (פ"ב ה"ו), ושם אמרו (ה"ז) שרשאי לומר לגוי עד שאתה לוקח במאה קח במאתים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח ובלבד שלא יערים, אבל אם הערים והוא רגיל לעשות כן בכל שנים למכור לגוי קודם הפסח וליטול לאחר הפסח קנסינן ליה והוא אסור לו ולכל ישראל לאחר הפסח, שעשאוהו כאילו הוא חמץ של ישראל המופקד ברשות גוי שהוא אסור לאחר הפסח ואף זה לפקדון נתכוין אלא שהערים, וכן הוא בירושלמי (ה"ב), ע"כ.

2. ספר נפש הרב [ע' קעז]

בעניני חמץ בפסח: א] רבנו היה תמיד מעורר בכל שנה גם לתלמידיו שבישיבה וגם להבעה"ב שבמוריה שלא יסמכו על מכירת חמץ לחמץ דגן גמור בעין, אלא רק לתערובת חמץ, דלדעת ר"ת (רי"פ אלו עוברין) ליכא בל יראה דאורייתא אתערובת חמץ, ויש לסמוך עליו לענין זה – להתיר הערמה בדרבנן. אבל בחמץ בעין, שבודאי יש בו כל יראה דאורייתא, אין לסמוך על ההערמה, וכדעת הבכור שור עפ"י הגמי בשבת (קלט:). וכששאלו אותו היאך יתנהגו לענין יי"ש (שנאפס), אם לדונו כתערובת חמץ או כחמץ בעין, לפעמים היה אומר – הלא כל עיקר מנהג ההערמה הלזו לא הנהיגו אלא בעד השנאפס. ולפעמים היה אומר "שיותר טוב שלא לשאול", והיה מרמו לדברי הרא"ש (רי"פ אלו עוברין) שקיימת אפשרות לומר שיי"ש ושכר דינם לפעמים כחמץ בעין, וממילא יש בו כל יראה דאורייתא. [ועיין עוד בזה בסי' שו"ת פני יהושע בסי' ט', הנדפס בסוף החלק השני שכתב כן, דיי"ש בפסח הוי חמץ גמור, דאף דאינה אלא זיעה, כיון שהוא יוצא מן המשקין החמים, הרי הוא כמשקין עצמם.]

3. ספר גליוני הש"ס

שם וחכ"א אף מספר כ"ו, כיצ' לפטין אי מקיימן פ"י ביטול
ברוב מיט דתשכחיה דנוף התמן אין נשבת פ"י רק איסורו הוא
נשבת דהביטול מתירו האריכו האחרונים ופי' ספרא בחקותי סרק
כ' בריהא אי והשכתי מי רעה מן הארץ ר' יהודה אומר מעבירין
מן העולם ר' שמעון אומר תשכחין שלא יזקו כ"ו וכה"א וגר זאב
עס כבש ונ"ו והיינו דפליגי אי תוכת השכחה מורה ביטור הפלס
או מורה רק ביטור הרוע שלהם שיסתלק וישתנה שבסם הרע
להזיק והוא פלוגתא דומה לספק הגיל וכמוכן ואמרו לי שכבר

4. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמח סעיף ו
אסור להאכיל חמצו בפסח אפילו לבהמת אחרים או של הפקר.

5. משנה ברורה סימן תמח ס"ק כז
(כז) אפילו לבהמת אחרים - של עכו"ם [הגר"א]:

6. משנה ברורה סימן תמח ס"ק כח
של הפקר - דיש לו הנאה במה שממלא רצונו להשביע לבהמה ועיין בב"י דאפילו במוצא חמץ שאינו שלו ג"כ אסור להשליך לפני כלב:

7. דבר יעקב

ד' ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרות או מטיל לים - התוס' [להלן כז: ד"ה אין] כתבו שהלכה כמו ר' יהודה. וכן מביא הרא"ש [סימן ג] שיטת רש"י והרב הברצלוני וספר המצוה שהלכה כר"י. הרא"ש מביא הגאונים שפסקו כמו חכמים. וכן פוסקים הר"ף והר"ן והרמב"ם [חמץ ג-יא]. הטור [סימן תמה] מביא מחלוקת, והשו"ע [סימן תמה-א] פוסק כמו חכמים.

כתבו הצ"ח [להלן כז:]: והרש"ש [כא:]: והקה"י [סימן א-ב] דמש"כ רש"י [ד:]: שתשביתו היינו ביטול, ומקיים בזה מצות תשביתו, זה רק לפי חכמים שס"ל השבתו בכל דבר, אבל לפי ר' יהודה שס"ל דבעינן שריפה לא מהני ע"י ביטול. ומ"מ גם לר' יהודה מהני הביטול לענין שלא יעבור בב"י, כיון שכבר אינו חמץ שלו. ולפי"ז לפי מה שפסק רש"י כר' יהודה א"א לקיים מצות תשביתו ע"י ביטול. מיהו החו"א [סימן ככד דף כז: ד"ה לא] כתב דאפשר שגם לפי ר' יהודה מקיים תשביתו ע"י ביטול, וזה נלמד מהפסוק תשביתו שכוונת הפסוק לביטול.

הרש"ש [כא:]: מקשה היאך מותר להאכיל חמץ לבהמות ל' יום קודם פסח, הרי אינו מקיים בזה

ביעור חמץ בשריפה. ותירץ דחום הטבעי בבע"ח שמעכל המזון הוי כשריפה, [ומוסיף דהוי כשריפה בעצים, ע"ש].

[ועצם קושיתו צ"ב הרי מצות תשביתו היא לבער החמץ שיש חשש שישאר בפסח, אבל מה שאוכל קודם אין עליו מצות ביעור.]

8. שו"ע אורח חיים - סימן תמה

(א) כיצד ביעור חמץ, שורפו או פוררו וזורה לרות או זורקו לים. ואם היה החמץ קשה ואין הים מחתכו במהרה, הרי זה מפררו ואחר כך זורקו לים: הגה - והמנהג לשורפו. וטוב לשרפו ביום דומיא דנותר שהיה נשרף. ביום (ד"ע), אך אם רוצה לשורפו מיד אחר הבדיקה כדי שלא יגררנו חולדה, הרשות בידו:

9. מגן אברהם סימן תמה ס"ק א

(פמ"ג) (מחה"ש) שורפו. בגמ' דידן גרסי' וחכ"א אף מפרר כו' ודאי שריפה עדיף אלא דאף מפרר דין (ב"ח) אבל גירס' הרי"ף והרא"ש וחכ"א מפרר וכו' משמע דוקא מפרר וכ"מ בטור שכ' דלרבנן ה"ל מהנקברים שאפרן אסור ותנן בסוף תמורה דכל הנקברין לא ישרפו דגזרי' שמא יבואו ליהנות באפרן ותימה

על הרמב"ם שפסק שאפרו אסור ואפ"ה פסק שמות' לשרפן ובסוף ה' פסולי המוקדשין פסק דכל הנקברין לא ישרפו שאע"פ שהוא מחמיל בשריפתן הרי היקל באפרן שאפר הנקברין אסור עכ"ל ואפשר דה"ק לא ישרוף לנהוג בו דין נשרפין להיות נהנה באפרן אבל אם רצו לשרפו שלא ליהנות באפרו שרי ולא גזר' שמא יהנה באפרו וכ"כ מהרי"ל שורפו וקובר הפחמין:

10. דבר יעקב

א. התוספות חדשים [למשנה בשם הגאון מברדיצ'וב] מתרץ דדוקא שאר איסורים שאיסורם איסור עולם גזרו שאסור לשרפן שמא יבוא ליהנות מאפרן, אבל בחמץ שאין איסורו איסור עולם וכל החשש תקלה הוא רק בימי הפסח עצמו, לא גזרו לאסור אפרן.

ב. עוד תירצו האבנ"מ [תשובה סימן ט] ורע"א והתוס' חדשים והרש"ש [תמורה לד.]. ע"פ התוס' בתמורה [לג: ד"ה הנשרפין] שכתבו החילוק בין הנשרפין לנקברים, שהנשרפין נעשה מצותן ולכן אפרן מותר, דאין לך דבר שנעשה מצותו שיהיה בו מעילה כלומר שישאר באיסורו, משא"כ הנקברים אפרן אסור כיון שאין מצוה לאבדן, והא דנקברים היינו כדי שלא יבוא לידי תקלה ליהנות מהם בטעות. ולפי' בחמץ שאיכא מצוה דתשבתו, אף לפי רבנן שמצותן בכל דבר איכא דין שנעשה מצותן ואפרן מותר, ולכן מותר לשרפן.

ד. המג"א מתרץ שהרמב"ם לומד דהא דקתני כל הנקברים לא ישרפו, אין פירושו דאסור לשרוף אלא שאסור ליהנות מאפרן, כלומר לא ישרפו כדי ליהנות מאפרן, וכמשי"כ מהרי"ל דשורף החמץ וקובר האפר.

ה. החק יעקב [סימן תמה-א] מתרץ דכיון שחמץ חמור משאר איסורי הנאה שעוברים עליו בב"ב, העדיפו חכמים שיוכל לשרפו כדי ששוב לא יבוא לידי איסור, ולא חששו שיהנה מאפרו. ועוד כיון שרוב העולם מבערים קודם שש ואז אפרו מותר

11. רש"י מסכת פסחים דף כא עמוד א

ואי תנא חיה - הוה אמינא היא עדיפא, [1] משום דאי משיירא - מצנעא לה, ולא עבר עליה בבל יראה.

12. תוספות מסכת פסחים דף כא עמוד א

ואי אשמעינן חיה משום דמצנעא לה - ואין עובר משום בל יטמין דבל יטמין נפקא לן מלא ימצא ואין זה מצוי כיון שאין ידוע היכן הוא וכן משמע בפ"ק (בדף ו:) דפריך וכי משכחת לה ליבטלה משמע [1] דכל כמה דלא משכחת לא עבר בבל יראה הק' רשב"א היכי שרי להאכיל לחיה שדרכה להטמין הא תנן בפ"ק (דף ט:): מה שמשייר יניחנו בצנעא כדי שלא תטול חולדה בפניו ויהא צריך בדיקה אחריו וכ"ש שאסור ליתן בפניהם ויש לחלק בין חיה לחולדה המגדלים בבתיים דההיא לא מצנעא כולי האי כמו חולדה הטומנת בחורים ובסדקין.

13. דבר יעקב

ולפי משי"כ המג"א [סימן תלז-ח] שבית שלא נבדק הוי איתחזק איסורא [ודלא כרמ"א י"ד סימן קכז] שס"ל שהוי לא איתחזק איסורא, דהיינו שהוי בחזקת שיש שם חמץ, י"ל שגם לפי התוס' עובר בבל יראה היכא דלא בדק דהוי כאילו ודאי יש שם חמץ אלא שאין יודעים היכן הוא, שלפי המהרש"ל איכא איסור ב"י.

המקור חיים [בהקדמה לסימן תלא אות א] מקשה לפי שיטת תוס' שפטורים על חמץ שאינו ידוע, למה הגמ' [לעיל ד: י.] אומרת שבדיקת חמץ מדרבנן, דמדאורייתא כביטול בעלמא סגי, תיפוק ליה שאפי' לא ביטל אינו חייב בבדיקה מה"ת כיון שאינו עובר על חמץ שאינו ידוע.

14. רא"ש מסכת פסחים פרק א סימן ט

[דף ו ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל (א) מיד אחר בדיקתו. היכי מבטל דאמר הכי כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ולא בערתיה ליבטיל ולחשיב *כעפרא דארעא (ב) והוי הפקר ולא דידיה ולא עובר

עליו בבל יראה ומ"ט צריך ביטול והלא בדק ופיגה כל החמץ שנמצא [2] אי נימא משום פירורין דקים שלא מצא בבדיקה ונשארו ועובר עליו בבל יראה ואע"פ שאינו רואה דהא לא כתיב לא תראה חמץ אלא לא יראה משמע לא יהא לך חמץ במקום הראוי לראיה ואע"פ שאין יודע שהם בביתו מ"מ בל יראה איכא ולכך צריך שיבטל ושוב אין כאן איסור בל יראה.

15. דבר יעקב

יד) ולא מסיק אדעתיה וקא עליה בבל יראה ובבל ימצא - צ"ע למה חז"ל בכל מקום הקדימו בל יראה לבל ימצא, הרי בתורה הסדר הפוך, קודם כתוב בל ימצא [פרשת בא יכ-יט] ואח"כ בל יראה [שם יג-ז].

16. רש"י מסכת פסחים דף כא עמוד א

קודם - שיבוא הפסח, [1] דקסברי: מצוה עליו לבערו מן העולם, ולא שיהא קיים.

17. רבנו פרץ על פסחים דף כא/א

אלא א"כ יודע שיכלה קודם הפסח, פי' רש"י מפני שמוזהר על חמצו לבערו מן העולם ולא שיהא קיים, ול"נ כיון דאינו שלו הא' (לעיל ה' ע"ב) שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, ויש לומר דלא דמי דהתם דחמץ של גוי הוא ליכא למיחש למידי [2] אבל הכא דחמץ היה של ישראל והרשימות של ישראל הם על הלחם וא"כ איכא משום חשד שלא יאמרו העולם שהוא מפקיד חמצו בבית הגוי ולאחר הפסח יטלנו והיינו איסור גמור:

18. דבר יעקב

יז] ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו אא"כ יודע בו שיכלה קודם פסח וב"ה אומרים כל שעה שמותר לאכול מותר למכור - הקו"ש [אות קצ] דן האם מקיימים מצות תשבתו ע"י מכירה לגוי. וכתב שמדברי ב"ש מבואר שע"י עצם המכירה אינו מקיים תשבתו אלא צריך לבער החמץ מהעולם. ואם הגוי אכל החמץ לפני פסח, קיים מצות תשבתו ע"י אכילת הגוי, ואף שאין שליחות לגוי, במצות ביעור א"צ לשליחות. וכ"כ המג"א [סימן תמו-ב] שאפשר לבער ע"י גוי, ורע"א מעיר די"ל שאינו מקיים תשבתו ע"י גוי כיון שאין שליחות לגוי. ולפי ב"ה מותר למכור לגוי, ומבאר הקו"ש משום שמצות תשבתו מתחדשת בכל רגע שיש ליהודי חמץ, [וכ"כ המג"א [סימן תמד-יא] דמ"ע דתשבתו כל רגע מתחדשת עליו], וכשמכרו לגוי פקע חיוב ההשבתה אף שלא קיים מצות תשבתו. הקו"ש מדמה למצות מוזהר שחל כל רגע שדר בבית וכשיוצא מהבית פקע חיובו.

ומסיף הקו"ש שמדברי הרא"ש [סימן ד] מבואר שע"י המכירה לגוי מקיים מצות תשבתו, דתשבתו היינו הוצאה מרשותו. וכ"כ המאירי. וזה אפשר לומר רק לפי רבנן שהשבתתו בכל דבר, אבל לפי ר' יהודה שהשבתתו דוקא בשריפה, צ"ל שע"י המכירה לגוי פקע חיוב ההשבתה אף שלא קיים מצות תשבתו. החזו"א [סימן קכד לדף כו:] כתב שע"י מכירה לגוי אין כאן קיום מצות תשבתו, אלא הכשר מצוה שלא יעבור בזמן שיחול האיסור על עשה דתשבתו. התוס' ר' פרץ ותוס' הרשב"א [להלן כת:]: הסתפקו בזה האם מתקיימת מצות תשבתו ע"י מכירה לנכרי.

19. רש"י מסכת פסחים דף כא עמוד ב

שלשים יום - [1] דסבירא ליה כבית שמאי, וזה אינו נאכל מהר, שאין אוכלין אותו אלא מטבילין בו, והני שלשים יום - משעה שחל עליו חובת ביעור, מששואלין בהלכות הפסח.

20. ח' רבינו דוד

[לא], וקבע לו זמן קצוב כל שמכרו בתוך שלשים אסור⁸, ולא למימרא דר' יהודה בן בתירא שביק ב"ה ואמ' כב"ש, אלא את"ק פליג שלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה. ומ"מ כת"ק קימ' לן ואלויבא דב"ה.]

21. תוספות מסכת פסחים דף כא עמוד ב

רבי יהודה אומר כותח וכל מיני כותח – [2] אור"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה ואסר בכותח משום דשם בעליו עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויסברו שמכרו בפסח ע"י נכרי אי נמי יסברו שבפסח מכרו ישראל לנכרי ולכן אסר ר' יהודה למכור כותח לנכרי וא"ש אף לר"ת דמפרש בריש אלו עוברים (לקמן מב.) דמותר להשהות כותח בפסח.

22. דבר יעקב

וכתב המהרש"ל הטעם שקבעו שלושים יום, משום שזה הזמן ששם בעליו עליו. א"נ משום שכותח עשוי לל' יום ואח"כ מתקלקל. [השפ"א כתב שקודם ל' יום מותר גם בשכר ✓ [ביריה] אף שדרכו לעמוד יותר מל' יום, מ"מ שרי דלפני ל' יום לא מוטל עליו לחשוש משום חשד חמץ בפסח.]

23. תוספות מסכת פסחים דף כא עמוד ב

חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אף לאחר זמנו - וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבענין אחר לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה בפ"ק (דף טו:).

24. רש"י מסכת פסחים דף כא עמוד ב

משש שעות - על כרחך מתחלת שש משמע, דאי לאחר שש, דאסור מדאורייתא - מאי אתא לאשמעינן, פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה.

25. תוספות מסכת פסחים דף ו עמוד ב

משש שעות ולמעלה – [1] פ"ה מתחלת שש ולא נהירא לר"ת דע"כ הא דאמר לעיל חמץ מו' שעות ולמעלה אסור היינו מסופך שש [2] ופר"ת דמסופך שש קאמר ומייתי ראייה מחיטי קורדנייתא שהן קשין והוה חמץ נוקשה שאינו אסור נמי אלא מדרבנן.

• עיין במראה מקומות לדף ז

26. דבר יעקב

בגמ' [תמורה לג:]. וכן כתב הטור [סימן תמה] שלפי רבנן, אפר החמץ אסור, ולפי ר' יהודה האפר מותר, וכ"כ הרא"ש [סו"ס ב]. רע"א [לשו"ע סימן תמה בעין הגליון] מקשה על הטור דהנה התוס' בתמורה [ד"ה הנשרפין] כתבו החילוק בין הנשרפין לנקברים, שהנשרפין נעשה מצותן ולכן אפרן מותר, דאין לך דבר שנעשה מצותו שיהיה בו מעילה כלומר שיהיה אסור, משא"כ הנקברים אפרן אסור כיון שאין מצוה לאבדן, והא דנקברים היינו מדרבנן כדי שלא יבוא לידי תקלה. ולפי"ז בחמץ שאיכא מצוה דתשביתו, אף לפי רבנן שמצותן בכל דבר איכא דין שנעשה מצותן ואפרן צריך להיות מותר.

[יד] תד"ה בהדי וכו' אבל לרבנן דאין מצותו בשריפה והוי מן הנקברים דאמרינן בפרק בתרא דתמורה אפרן אסור - מבואר בתוס' שדין אפר חמץ תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבנן, לפי ר"י אפרו מותר כדין הנשרפין שאפרן מותר, ולפי רבנן האפר אסור כדין הנקברין שאפרן אסור כדאיתא

[הגר"ח [חמץ א-ג] מתרץ שדוקא לפי ר' יהודה
הוי דין שריפת חמץ מצוה בחפצא שייך לומר
שנעשה מצותו ואפרו הותר, אבל לפי רבנן הוי
מצוה על הגברא שלא יהיה מצוי אצלו חמץ וליכא
מצוה בחפצא, ולכן לא שייך לומר שהותר משום
שנעשה מצותו.

[הפרי יצחק [סימן יט] כתב שדוקא לפי ר' יהודה
שחמץ בעי שריפתו, הוי מצותו לבערו מן העולם
ושייך לומר שמותר משום שנעשה מצותו, אבל
לפי רבנן מצותו לבערו מביתו, ובכה"ג לא אמרינן
שהותר.]

27. דבר יעקב

גם בספר עמק ברכה [הל' יו"כ אות ד] מקשה
על רע"א מדברי הרמב"ם [מאכלות אסורות יז-טז]
שכתב דאינו לוקה על אכילת ערלה או כלאי הכרם
בפחות מכזית, וקשה למה לא ילקה על אכילת פחות
מכזית [היכא דשוה פרוטה] מטעם איסור הנאה,
דהרי כשאוכל איכא ג"כ הנאה, [ואף ששיטת
הרמב"ם [הובא להלן אות טז] שאין לוקין על הנאה,
הרי כתב המ"מ הטעם משום שאם נהנה מדבר
הראוי לאכילה הוי שלא כדרך, אבל כאן שהוא
אוכל [בשווי פרוטה] הוי כדרך ולמה לא ילקה],
אלא ראייה שגם איסור הנאה שיעורו בכזית.

ב. המל"מ [מעילה ג-א] והצל"ח [להלן כב]:
והפמ"ג [פתיחה להל' פסח ח"ב פ"ג] כתבו דכל
היכא דילפינן איסור הנאה מקרא דלא יאכל, שיעור
איסור הנאה הוי כזית כמו איסור אכילה כיון דאפקיה
רחמנא בלשון אכילה.
רע"א [תשובה קצ הובא להלן] והשפ"א [להלן]
כג: ד"ה ע"י] ס"ל שאיסור הנאה הוי שיעורו בשוה
פרוטה, וכן דעת הרש"ש [להלן לג.]. [וכן משמע
מלשון החזו"א סימן קכד לדף כו: אות ב].

28. דבר יעקב

ב. המל"מ כתב הטעם שאינו לוקה משום דעיקר
לאו קאי אאכילה. [ולפ"ז קשה שלגבי בשר וחלב
איכא לאו מיוחד להנאה.] ואמנם דעת הפרי תואר
[סימן פז-א] והפלותי [סימן פז-ג] שבבשר בחלב
לוקה על התנאה. הפר"ח [סימן תמג] מסתפק בזה.
הלח"מ [מאכל"א טז-ו] והמל"מ [יסוה"ת ה-ח] ס"ל
שאין לוקין.
ג. החינוך [מצוה קיג] כתב דאינו לוקה כיון
שאפשר ליהנות בלי מעשה, וכל לאו שאפשר לעבור
עליו בלא מעשה, אינו לוקה עליו אפי' היכא שעבר
ע"י מעשה.

טז] תד"ה כל וכו' וא"ת יהא נהנה מחמץ בפסח
בכרת דהא כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה-המל"מ
[יסוה"ת ה-ח ד"ה והיכא] והפר"ח [סימן תמג] כתבו
שהתוס' חולקים על הרמב"ם [מאכל"א ה-טז] שסובר
שליכא מלקות איסור הנאה, וא"כ פשיטא שגם
חייב כרת ליכא. גם השל"ט"ג [אות ד] בשם הרי"ז
חולק על הרמב"ם וס"ל דלוקין על התנאה.
בשיטת הרמב"ם שאינו לוקה נאמר ג' טעמים.
א. המ"מ כתב הטעם של הרמב"ם הוא דכיון
שראוי לאכילה הוי דרך הנאתו באכילה ושאר הנאות
חשיבי שלא כדרך הנאתו.
הרמ"ך תמה על הרמב"ם למה לא ילקה הרי
ההנאה חשיב כדרך הנאתו.

29. מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף כא עמוד ב

ר' יהודה אומר דברים ככתבן לגר בנתינה לגוי במכירה. וא"ת ולא שמעינן דגוי דוקא במכירה למה לי האי
קרא תיפוק לי דאמרינן בפ"ק דע"ז לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם ומשמע התם דאפ"ל כר' יהודה אתי ולכתוב
רחמנא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ותו לא. א"ל דתתננה הוה משמע בין במכירה בין בנתינה אתא מכירה דגוי וגלי אנתניה דגר.

30. רבנו פרץ על פסחים דף כא/ב

להקדים נתינה דגר למכירה דגוי, ותימה דהיאך ס"ד למימר דאם הנבילה שוה ל' ליט' שצריך ליתננה לגר קודם
שימכרנה לגוי ויאבד כל ממונו, [1] ויש לומר דאיירי במתנה מועטת אבל במתנה מרובה לא, א"נ י"ל דה"פ
להקדים נתינה דגר פ"י וגם מכירתו דהא מרבינן גר למכירה ולנתינה למכירה דגוי, פ"י וגם נתינתו דגם גבי גוי
מותר ליתנה [2] ולימדה שצריך להקדים נתינה דגר לנתינה דגוי ומכירה דגר למכירה דגוי:

31. דבר יעקב

כג] רד"ה להקדים וכו' והאי גר בגר תושב קאמר שקיבל עליו שלא לעבוד עכו"ם ואוכל נבלות - הגמ' [ע"ז סד:] מביאה מחלוקת תנאים, איזהו גר תושב כל שקיבל על עצמו שלא לעבוד ע"ז דברי ר"מ, וחכמים אומרים כל שקיבל על עצמו ז' מצוות בני נח. ופסק הרמב"ם [איסור"ב יד-ז ומלכים ח-י] כמו חכמים, וכ"פ השו"ע [י"ד סימן קכד-א].

רש"י אצלנו מפרש כמו ר"מ, וכן פירש"י בהרבה מקומות [עו"ת בהר כה-לה, גיטין נו: ב"ק קיג: ב"מ עא. סנה"צ: ועוד], אבל בע"ז [כד:] פירש זה שקיבל על עצמו ז' מצוות שנצטוו בני נח.

32. ריטב"א על מכות דף ט/א

אלמא גר תושב כותי הוא. ג' לשונות נאמרו בכותים, גר תושב וכן נח וכותי, גר תושב הוא שקבל בב"ד של ישראל לקיים שבע מצוות שנצטוו בני נח כדאיתא בע"ז (ס"ד ב') וכזה מותר להתיישב בינינו ולזה נקרא תושב, וכיון שקיבלו בב"ד הוא נקרא בשבע מצוות אלו מצווה ועושה, וכי הא אנו מצוויך להחיותך כדכתיב וחי (אחיד) עמך (ויקרא כ"ה ל"ה), ואין צריך לומר שאסור לנו לגרום לו שום קטלא וכל שכן להורידו לבור, ובן נח הוא שלא קבלם בב"ד אלא דקים לן שמקיים אותם מעצמו והוא נדון בהם כמי שאינו מצווה ועושה מדכתיב עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים כדאיתא בב"ק (ל"ח ב') וע"ז (ס"ד ב'), וכי הא אין אנו מצוויך להחיותו וגם אין לנו להורידו בידים ולא לגרום בו שום קטלא כיון דסוף סוף עושה אותם שאף שאינו מצווה ועושה שכר יש לו קצת כדאיתא התם, וסתם כותי הוא שאינו זהיר לקיים שבע מצוות, וכי הא מותר להורידו לבור במקום דליכא איבה או לגרום לו הריגה כל היכא דנקיט שום עילה כדאיתא בע"ז (כ"ו ב') וכדפרישנא התם גבי הכותים לא מעלין ולא מורידין כלומר במקום איבה:

33. דף על הדף פסחים דף כא עמוד ב

בגמ': כיון דגר אתה מצווה להחיותו וכו'. והנה יל"ע מהו השיעור דצריך להחיות גר תושב, אי הוי רק להצילו ממיתה וכגון שלא יבוא ל"חרפת רעב" וכן אם נפל לבור דצריך להעלותו וכיו"ב, או דאף צריך לפרנסו ולהאכילו אף שלא ב"כדי חייו". ובפשטות נר' דהיינו רק להצילו ממיתה. וה"נ משמע דס"ל לרמב"ן, דיעו' בסהמ"צ לרמב"ם בסופו, במצות ששכח אותם הרמב"ם ממצ"ע כפי דעת הרמב"ן [במצוה טז] שכ' הרמב"ן בזה"ל, שנצטוינו להחיות גר ותושב להצילו מרעתו, שאם היה נטבע בנהר או נפל עליו הגל שנשרח בכל כוחינו בהצלתו ואם היה חולה נתעסק ברפואתו, וכ"ש מאחינו ישראל או גר צדק שאנו מחוייבים לו בכל אלה והוא בהם פיקוח נפש שדוחה שבת וכו', ומאמרם בתלמוד גר אתה מצווה עליו להחיותו וכו', עכ"ל יעו"ש. ומשמע א"כ דדוקא במקום פיקו"נ הוא דצריך "להצילו ולהחיותו" אך לא דצריך בעלמא "לפרנסו" כשאינו כדי להצילו מרעב, ודו"ק.

אולם יעו"ש בשו"ת אבני נזר ביור"ד (סימן שמ"ב סק"ז) שכ' בזה"ל, ואף דג"ת מצווה להחיותו משמע אפילו לפרנסו, שהרי מחוייב ליתן לו הנבילה, עתוס' בע"ז (כ א) ד"ה ר"מ וכו', עכ"ל יעו"ש. והיינו דמדאמרה תורה שיש ליתן הנבילה לג"ת בחינם ולא בשכר, ע"כ דצריך אף לפרנסו ולא רק להצילו ממיתה. וכן יעו"ש בחינוך (במצוה תכו') באיסור דלא לחון על עובדי ע"ז שכ' בזה"ל, מדיני המצוה מה שאחז"ל כשאין נותנין להם מתנות חנם דדוקא למי שעובד ע"ז, אבל לא למי שאינו עובד ע"ז וכו' כגון גר תושב, דמכיון שקיבל עליו ז' מצוות מפרנסין אותו ונותנין לו מתנת חנם וכו', עכ"ל יעו"ש. ומבואר לכאן כהא"ז. אולם אינו מוכרח, ד"ל דכוונתו רק שבג"ת ליכא לאיסור דלא תיהנם ומדאורייתא מותר לפרנסם ולא רק מפני דרכי שלום, אך לא דהוי חיוב לפרנסם ושנכלל כ"ז בוחי אחיך עמך. ובאמת דכן משמע מדכ' אח"כ דנותנין לו מתנת חינם, דודאי ליכא חיוב ליתן להם "מתנת חנם" רק שרשאי ליתן להם זה, וא"כ ה"נ י"ל בדכ' דמפרנסים אותו דהוי רק רשות, וא"כ ליכא הכרח כלל דס"ל כהא"ז, ודו"ק.

1. דף על הדף פסחים דף כא עמוד א

במשנה: כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמתו כו'.
הגאון בעל תבואת שור בספרו בכור שור (כאן) כתב דכל ההיתר שאנו מערימין למכור חמץ לגוי, הוא משום דמה"ת בביטול בעלמא סגי, ומדרבנן בעי ביעור, ובדרבנן התירו הערמה, אבל באיסור דאורייתא

הביא מכמה מקומות בש"ס דאין מערימין. ולכן כתב דאסור למכור בהמותיו לגוי כדי שהגוי יאכילנה חמץ, דכאן איכא איסור דאורייתא מכיון שנהנה מהחמץ, ובכה"ג לא התירו הערמה. והגאון ר' אפרים זלמן מרגליות ז"ל בעל בית אפרים כתב קונטרס מיוחד להצדיק דברי זקנו הבכור שור מהשגות שהשיג עליו המקור חיים סי' תמ"ח ס"ק י"א, והוא שלחו להגאון החתם סופר, ובתשובת חתם סופר (או"ח ס' ס"ב ועיי"ש בליקוטי הערות) האריך להשיג על הבכור שור ולהתיר למכור בהמות לגכרי.

2. ספר מקראי קודש

רז

בטול ומכירת חמץ

סימן סז

מכירת חמץ לפני הביטול או לאחר הביטול

האחרונים האריכו למעניתם בענין אם מכירת החמץ צריכה להיות לפני הביטול או אחר הביטול, ויש סברות לכאן ולכאן, יש סברא שצריך למכור את החמץ קודם הביטול, ובפרט לפי מ"ש ה"בכור-שור" (בחידושי עמ"ס פסחים) שכיום המכירה היא הערמה, וכל ההיתר הוא משום שאחר הביטול אינו אלא ענין דרבנן¹) ומשו"ה מהני המכירה דהערמה בדרבנן מהני, ואם ימכור אחר הביטול הרי מגלה דעתו שרוצה בחמץ וקונה לו חצרו אחר הביטול ולא מהני לו הביטול ושוב הוי ענין דאורייתא דלא מהני בזה המכירה, וכ"כ החת"ס (או"ח סימן קיט ד"ה אך), דאם בטל קודם המכירה ואח"כ מכר הרי חזר וזכה במה שהפקיר ועובר מן התורה. ויש מהאחרונים שכתבו משום זה להשכיר לגוי את המקומות שמונח שם החמץ לפני המכירה, דאו בשעת מכירת החמץ שמגלה דעתו שרוצה בחמץ אין החמץ שלו ואינו קונה לאחר זמן.

אולם כל זה אינו מועיל אלא כשאנו באים מטעם שהמכירה אחר הביטול היא גילוי דעת שרוצה בחמץ וקונה לו חצרו, אבל בתשובות הגאון רבי משולם איגרא (או"ח סימן לט) מבואר, שהוא בא על זה דעצם המכירה אחר הביטול מבטל את הביטול. ונשאר שלו ממילא²), וכן משמע בשו"ת רמ"ץ (סימן כט אות ג) שע"י המכירה נתבטל התפקד והביטול שמקודם [והיינו שבעצם המכירה שנוהג בחמץ כבעלים מגלה דעתו שרוצה בחמץ, והוי כמבטל את הביטול שמקודם³].

הררי קודש

1. וכל ההיתר הוא זכו'. עיין לעיל סימן סו.

אם גלוי דעת שרוצה בחמץ מבטל

את הביטול אעפ"י שלא נקנה

2. עצם המכירה מבטל זכו' אעפ"י שהחמץ לא נקנה. עיין בפי' רבינו עובדי' מברטנורא (פסחים פ"א מ"א): בודקים את החמץ בביתו בפסח ואע"ג דבבטול בעלמא סגי חיישינן שמא ימצא יראה ובל ימצא אם יהיה החמץ בביתו בפסח ואע"ג דבבטול בעלמא סגי חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיה וימלך על ביטולו וכו' וכתב שם בתויו"ט: ומ"ש שמא ימצא וימלך על בטולו ויחשב כו': כלומר דכמו שבבטול בעלמא דהיינו בלב שיחשוב בלבו כאילו הוא עפר סגי בכך אע"ג שלא הוציא בשפתיו כלום, ה"ג במחשבה בעלמא חוזר מבטולו וזוכה בו דמחשבה מבטלת מחשבה. ובחדושי הרש"ש לפסחים (דף ב) במשנה הביא דברי התויו"ט וכתב וא"צ לזה דאפילו לר"ל (קדושין נט ע"ב) לפי דמתני רב זכיר הכא כיון דדעתו לקנות קני ליה רשותו, עיין ב"מ (יא) ובתוס' ד"ה וכתה. ויעוין בנוב"י (קמא, או"ח סימן יט) שלפי דברי הר"ן חלות הביטול הוא רק בתחילת זמן איסורו ומהני גלוי דעת הקדום, ולכן אם שוב גלה דעתו דניתא ליה בגויה הרי הוא ברשותו כמו שהיה וביטל הגלוי דעת האחרון את הראשון וכאילו לא גילה דעתו וממילא עובר בכל יראה, ויעוין להלן ציון 4.

מעשה המכירה מבטל את הביטול ולא חלות המכירה

3. שעצם המכירה שנוהג בחמץ כבעלים. נראה שפעולת המכירה מבטל את הביטול והיינו

ולעומת זאת יש סברא שהביטול יהא לפני המכירה, כי אחרי שמכר והחמץ אינו שלו איך יכול לבטל חמץ שאינו שלו⁴). וכנראה שזה כוונת ה"נשמת אדם" (שאלה ח) שהניח שם הנחה "שבודאי המכירה צריך שיהא קודם הביטול" ובהנחה זאת הוא ענין דרבנן וכו' — דכיון דהמכירה היא קודם הביטול נמצא שאין החמץ הנמכר בכלל הביטול דודאי אין דעתו על מה שמכר כדאמרינן בנדירים (מג): כל הנודר אין דעתו על מה שהפקיר. [ובדעת ה"בכור שור" י"ל דאדרבה, שדעתו לבטל גם מה שמכר כדי שתועיל המכירה]. ולפי מנהגנו כהיום במכירת חמץ שעושים ב"ד כשלוחים למכור את החמץ לפני הביטול וב"ד מוכרים את החמץ בסוף זמן ההיתר, ובדרך כלל הבעלים מבטלים את החמץ לפני המכירה, לכאורה בזה שהוא מבטל את החמץ לפני המכרה כאילו ביטל את השליחות וההרשאה שמסר לב"ד, ולדברי הנשמת"א דאין כוונתו לבטל את הנמכר אתי שפיר, ולדברי ה"בכור שור" י"ל דממנ"פ מועיל, דלגבי דרבנן המכירה היא מכירה וא"צ לבטול, וממילא אין החמץ הנמכר בכלל הביטול כיון שהוא א"צ לביטול, ולגבי דאורייתא א"צ למכירה.

שעת חלות הביטול

[עוד י"ל דלכן אין הביטול מבטל את השליחות למכירה, משום דחלות הביטול הוא רק בתחילת זמן איסורו לדברי הר"ן ריש פסחים שכתב דלכן מועיל הביטול אעפ"י שאין בו לשון הפקר, וגם הפקר אינו מועיל במחשבה משום שכל חמץ כבר יצא מרשותו בשעת האיסור אלא שעשאן הכתוב כאילו ברשותו לעבור על בל יראה, ולכן מועיל ביטול שהוא גילוי דעת שאינו רוצה שתהיה לו זכות בהחמץ, וכ"כ המאירי בפסחים (דף ו ע"ב ד"ה ביטול). ולפי"ז ע"כ שחלות הביטול הוא בתחילת זמן איסורו דבזמן היתרו הרי אז החמץ ברשותו וכו'. ומצאתי כן בנוב"י (קמא, או"ח סימן יט ד"ה ועוד) שכתב: שלדברי הר"ן עיקר הביטול ואפילו כל חמירא אינו הפקר כלל, אלא "שבהגיע זמן איסורו", שאז בלא"ה אינו ברשותו, מהני גילוי דעת הקדום דלא נחשביה הכתוב כאילו הוא ברשותו. נמצא עד שלא בא זמן איסורו אז עדיין לא יצא מרשותו כלל וכו']

ה ר ר י ק ו ד ש

שבזה שמוכר ונוהג בחמץ כבעלים יש גלוי דעת שרצונו לזכות בו. אבל אם מעשה המכירה היה לפני הבטול, אעפ"י שחלות המכירה יהא אחר הבטול אין המכירה מבטלת את הבטול, דהעיקר תלוי בזה בפעולת המכירה ופעולת המכירה היתה לפני הבטול. ולפי"ז יוצא שלפי מנהגנו שמוסרים הרשאה לב"ד למכור לפני הבטול והב"ד מוכרין בשעה האחרונה, ובדרך כלל היא אחרי הבטול של הבעלים כמו שיתבאר להלן, אין הבעיא שהמכירה מבטלת את הבטול וראה להלן.